

Center for Strategic Studies of the
Islamic Republic of Iran Army

**Journal Of
Army Strategic Research**
Print ISSN:27834212
Volume 1, Issue 2
Winter 2023
P.P. 1-17

Challenges in cultural and educational systems of AJA with ideological army approach and presenting a suitable model

mahdi Yousef Nia *¹, Mohsen Sadeghi Nasab²

Abstract

Cultural and educational system is an orderly and organized set of standard cultural and educational meanings, concepts and ideas that follow a systematic order. The present study analyses the challenges on the way of the effectiveness of AJA cultural and educational system. To this end, challenges confronting AJA cultural and educational system were identified and categorized in different fields namely social, cultural, religious, ideological, educational and training, management and structure, economic and psychological challenges. Survey method was applied and sample population was all employees working in 17 selected Payvar units, as well as Educational and Cultural experts of AJA. The results show that the educational and cultural system with regard to ideological army indices such as obedience to Vali Faqih, courage and sovereignty, devotion and sacrifice, protection of the country, discipline, Jihadist mentality, faithfulness and commitment, professionalism and effectiveness, coherence and integrity, insightfulness and potency in soft war suffers from relative weakness. Finally, a model of ideal cultural and educational system for AJA and strategies to achieve it are proposed.

Keywords: Cultural and educational system, organizational levels, soft war, personnel empowerment, ideological army.

Citation: Yousef Nia, mahdi; Sadeghi Nasab, Mohsen (2023) Challenges in cultural and educational systems of AJA with ideological army approach and presenting a suitable model – Resistance Economy Approach. *Journal Of Army Strategic Research*, 1 (2), 1-17

---

1. M.A . Management. Islamic Azad University. Tehran. Iran.

2. PhD. Strategic Management. Supreme National Defense University. Tehran. Iran.
drsadeghi35@gmail.com

Received: 2022/09/07

Article Type : Research - based

Accepted: 2022/11/26

مرکز مطالعات راهبردی

فصلنامه پژوهش‌های راهبردی ارتش

شاپای انتشار: ۲۷۸۳۴۲۱۲

سال اول، شماره دوم

زمستان ۱۴۰۱

صص: ۱۷-۱

آسیب‌شناسی نظام فرهنگی و تربیتی آجا با رویکرد ارتش مکتبی و ارائه الگوی مناسب

مهدی یوسف‌نیا*^۱ و محسن صادقی نسب^۲

چکیده

منظور از نظام فرهنگی و تربیتی مجموعه‌ای از معانی، مفاهیم و اندیشه‌های مورد قبول، منظم و سازمان یافته فرهنگی و تربیتی است که از یک نظم سیستمی پیروی می‌کنند. تحقیق حاضر با رویکردی آسیب‌شناسانه به بررسی اثربخشی نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا می‌پردازد. بدین منظور آسیب‌های نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا شناسایی و استخراج و در زمینه‌های مختلف از قبیل آسیب‌های اجتماعی، فرهنگی، دینی و مکتبی، تربیتی و آموزشی، ساختاری و مدیریتی، اقتصادی و روحی و روانی، دسته‌بندی شده است. روش تحقیق پیمایش بوده و جامعه آماری آن کلیه کارکنان پایور شاغل در ۱۷ یگان منتخب و همچنین متخصصان و خبرگان امور فرهنگی و تربیتی آجا است. نتایج نشان می‌دهد که نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا در شاخص‌های ارتش مکتبی از قبیل ولایت‌مداری، شجاعت و اقتدار، فداکاری و ایثارگری، حافظ کشور، منضبط، دارای روحیه جهادی، مؤمن و متعهد، مردمی، متخصص و کارآمد، منسجم و یکپارچه، دارای بصیرت و توانمند در فضای جنگ نرم دچار ضعف نسبی بوده که در پایان الگوی نظام فرهنگی و تربیتی مطلوب آجا و نیز راهکارهایی جهت نیل به این مطلوب ارائه شده است.

واژگان کلیدی: نظام فرهنگی و تربیتی، سطوح سازمانی، جنگ نرم، توانمندسازی کارکنان، ارتش مکتبی

استناد: یوسف‌نیا، مهدی؛ صادقی نسب، محسن (۱۴۰۱). آسیب‌شناسی نظام فرهنگی و تربیتی آجا با رویکرد ارتش مکتبی و ارائه الگوی مناسب؛ فصلنامه پژوهش‌های راهبردی ارتش ۱(۲). ۱۷-۱.

۱. دانش آموخته کارشناسی ارشد - مدیریت - دانشگاه آزاد اسلامی (نویسنده مسئول)

drsadeghi35@gmail.com

۲. دانش آموخته دکتری - مدیریت راهبردی - دانشگاه عالی دفاع ملی

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۰۵

مقدمه

انسان موجودی اجتماعی و دارای علایق، سلیقه‌ها، سنن، آداب و رسوم، نقش‌ها، باورها و رفتارها، هنجارها، ارزش‌ها، احساسات، دانش و فنون است که مجموعه آنها فرهنگ نام دارد. این موجود اجتماعی دارای نظام فرهنگی و تربیتی بوده و تنها انسان است که قادر به فرهنگ‌سازی است. فرهنگ‌سازی از طریق نظام جامعه‌پذیری و سازوکار فراگیری شیوه زیست اجتماعی صورت می‌گیرد. نظام جامعه‌پذیری نیز به انتقال، نهادینه‌شدن و ماندگاری باورها، ارزش‌ها، هنجارها و آداب و رسوم اجتماعی یاری می‌رساند. نبود و یا ضعف مدیریت در این حوزه نیز می‌تواند به نوعی به از هم‌گسیختگی فرهنگی منجر شود. در این صورت، نهادهای متولی فرهنگ دچار نوعی روزمرگی می‌شوند. نتیجه طبیعی چنین وضعیتی، بحران هویت اجتماعی و تعارض در عرصه فرهنگی و تربیتی یک جامعه است.

نهادهای متولی فرهنگ، به ویژه نخبگان عرصه علوم اجتماعی، در پی نهادینه کردن فرهنگ هستند. ارزش‌ها و رفتارهای متعارض ناشی از کانون‌های متعدد، و نیز تنوع نهادهای متولی فرهنگ در جامعه و همچنین ناهمسویی و موازی‌کاری آنها، نبود مدیریت واحد و منسجم و... زمینه‌ساز بحران هویت، ارائه الگوهای نادرست و متعارض با آموزه‌های ملی، بومی و دینی خواهد بود. از این‌رو، آسیب‌شناسی نظام فرهنگی و تربیتی در جامعه ضرورت می‌یابد.

منظور از نظام فرهنگی و تربیتی مجموعه‌ای از معانی، مفاهیم و اندیشه‌های مورد قبول، منظم و سازمان‌یافته فرهنگی و تربیتی است که بین آنها روابط متقابل جریان دارد و از یک نظم سیستمی پیروی می‌کنند. به طور کلی آسیب‌شناسی نظام فرهنگی و تربیتی به بررسی آسیب‌هایی می‌پردازد که ویژگی فرهنگی و تربیتی دارند و مانع از کارایی و اثربخشی مطلوب آن نظام می‌شوند. به نظر می‌رسد که نظام فرهنگی و تربیتی موجود ارتش جمهوری اسلامی ایران نیز از این قاعده مستثنی نیست و مجموعه‌ای از آسیب‌های اجتماعی، فرهنگی، دینی و مکتبی، تربیتی و آموزشی، ساختاری و مدیریتی، اقتصادی و روحی و روانی بر کارایی و اثربخشی آن که همانا دسترسی به شاخص‌ها و مؤلفه‌های ارتش مکتبی است تأثیرگذار می‌باشند.

بنابراین، تحقیق حاضر با رویکردی آسیب‌شناسانه به بررسی کارآمدی و اثربخشی نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا و مهندسی فرهنگی و تربیتی در آن می‌پردازد. بدین منظور ابتدا آسیب‌های نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا با استفاده از منابع فرادستی از جمله آثار امام خمینی (ره)، بیانات رهبر معظم انقلاب و فرماندهی کل قوا (مد ظله العالی)، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و قانون آجا و نیز تحقیقات انجام شده قبلی مرتبط با موضوع تحقیق در ستاد کل نیروهای مسلح،

ارتش جمهوری اسلامی ایران، دفتر عقیدتی سیاسی فرماندهی معظم کل قوا و سازمان عقیدتی سیاسی آجا شناسایی و استخراج و در مقولات و زمینه‌های مختلف آسیب‌شناسی از قبیل آسیب‌های اجتماعی، فرهنگی، دینی و مکتبی، تربیتی و آموزشی، ساختاری و مدیریتی، اقتصادی و روحی و روانی دسته‌بندی شده و سپس صحت و سقم و میزان اهمیت آنها به وسیله پرسشنامه و با استفاده از نظرات گروه اول جامعه نمونه تحقیق سنجش شده است، در انتها نیز آسیب‌های مهم از نظر مخاطبان، با استفاده از مصاحبه و به وسیله متخصصان و خبرگان امور فرهنگی و تربیتی آجا و س.ع.س آجا^۱ (گروه دوم جامعه نمونه تحقیق) جهت ارائه الگوی فرهنگی و تربیتی مطلوب و مناسب آجا مورد ارزیابی و بررسی قرار گرفته است.

این تحقیق میزان اثربخشی نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا و میزان تأثیر آسیب‌های استخراج شده بر اثربخشی آن در جهت دستیابی به شاخص‌ها و مؤلفه‌های ارتش مکتبی را بررسی می‌کند.

پیشینه

فرهنگ و تربیت در کلام امام خمینی (رحمه الله علیه)

امام خمینی (رحمه الله علیه) در باره فرهنگ و اهمیت آن در جامعه می‌فرماید: «بی‌شک بالاترین و والاترین عنصری که در موجودیت هر جامعه دخالت اساسی دارد، فرهنگ آن جامعه است. اساساً فرهنگ هر جامعه هویت و موجودیت آن جامعه را تشکیل می‌دهد و با انحراف فرهنگ، هر چند جامعه در بُعدهای اقتصادی، سیاسی، صنعتی و نظامی قدرتمند و قوی باشد، ولی پوچ و پوک و میان‌تهی است.

اگر فرهنگ جامعه‌های وابسته به فرهنگ مخالف باشد و از آن مرتزق گردد، ناچار دیگر ابعاد آن جامعه به جانب مخالف گرایش پیدا می‌کند و سرانجام در آن مستهلک می‌شود و موجودیت خود را در تمام ابعاد از دست می‌دهد. استقلال و موجودیت هر جامعه از استقلال فرهنگ آن نشئت می‌گیرد و ساده‌اندیشی است که گمان شود با وابستگی فرهنگی، استقلال در ابعاد دیگر یا یکی از آنها امکان‌پذیر است.

بی‌جهت و از روی اتفاق نیست که هدف اصلی استعمارگران، که در رأس تمام اهداف آنان است، هجوم به فرهنگ جوامع زیر سلطه است.» (امام خمینی، ۱۳۸۲: ۳۴۳).

از منظر امام خمینی (ره) تحقق یک نظام مناسب فرهنگی باید بر پایه آموزش فراهم شود. آموزشی که با متغیرهای عمل صالح، رفتار حسنه، رعایت اصول و مبانی ارزشی و تأکیدات دین

^۱ - سازمان عقیدتی سیاسی ارتش جمهوری اسلامی ایران

مبین اسلام همراه باشد. از آنجا که هیچ گاه در جامعه پذیری، فرآیندی کامل نبوده و نیست و انتقال فرهنگ از نسلی به نسل دیگر به طور تمام و کمال نمی‌تواند صورت پذیرد، لذا آموزش فرهنگ همواره موضوعی چالشی است که کلیه قوای حکومت و جامعه و نسل‌های حاضر را به خود معطوف می‌سازد. بنابراین، مدیریت فرهنگی یک مدیریت چالشی و دراز مدت است که لازم است اولاً: دارای بینش و مبانی متقن و آرمان‌های مورد باور باشد. ثانیاً: این آرمان‌ها را در ظرف‌های زمانی و مکانی و طی برنامه‌ها و افق‌هایی برای آینده در آورد (عیوضی، ۱۳۸۶: ۱۹۲). فرهنگ مطلوب در نظام اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی) دارای ویژگی‌های زیر است.

نوع متغیر	عنوان متغیر	شاخص‌های متغیر	سطح سنجش	شماره گویه در پرسشنامه
وابسته	اثربخشی نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا	ولایت‌مداری، شجاعت و اقتدار، فداکاری و ایثارگری حافظ کشور، منضبط، دارای روحیه جهادی مؤمن و متعهد، مردمی، متخصص و کارآمد منسجم و یکپارچه، دارای بصیرت و توانمند در فضای جنگ نرم بهره‌گیری از ارزش‌های دینی و انقلابی بهره‌گیری از ارزش‌های دفاع مقدس	ترتیبی	سؤالهای ۱ الی ۱۲
	آسیب‌های دینی و مکتبی	توجه به مفاهیم و ارزش‌های دینی و مکتبی در طراحی برنامه‌ها ترسیم شاخص‌های نظامی مسلمان برای کارکنان توجه به افزایش بصیرت و آگاهی دینی و مکتبی کارکنان	ترتیبی	سؤالهای ۱۳ الی ۱۷
مستقل	آسیب‌های روحی و روانی	توجه به نیازهای مخاطبین در تدوین برنامه‌ها توجه به مسائل و مشکلات روحی و روانی کارکنان وضعیت روزمره گی اداری و شغلی ایجاد جذابیت و رضایت شغلی در کارکنان ایجاد خلاقیت و نوآوری در کارکنان	ترتیبی	سؤالهای ۱۸ الی ۲۲

نوع متغیر	عنوان متغیر	شاخص‌های متغیر	سطح سنجش	شماره گویه در پرسشنامه
آسیب‌های اقتصادی	حضور در عرصه‌های اقتصادی و پروژه‌های ملی وضعیت منابع مالی و اعتبارات فرهنگی تناسب منابع مالی و اعتباری توجه به مشکلات معیشتی کارکنان متناسب بودن سرانه فرهنگی و تربیتی وضعیت تربیت و کادر سازی فرهنگی وضعیت استاندارد بودن مراکز آموزشی وضعیت آموزش‌های طولی و عرضی	ترتیبی	سؤالهای ۲۳ الی ۲۷	
آسیب‌های فرهنگی	اثربخشی در پیشگیری از ناهنجاری‌های اجتماعی در سطح آجا تعاملات سازنده بین سازمان‌های فرهنگی ن.م آماده نمودن کارکنان جهت مقابله با ناهنجاری‌های موجود در سطح جامعه منزلت اجتماعی کارکنان در سطح جامعه	ترتیبی	سؤالهای ۳۴ الی ۳۹	
مستقل	اثربخشی در پیشگیری از ناهنجاری‌های اجتماعی در سطح آجا تعاملات سازنده بین سازمان‌های فرهنگی ن.م آماده نمودن کارکنان جهت مقابله با ناهنجاری‌های موجود در سطح جامعه منزلت اجتماعی کارکنان در سطح جامعه			

نوع متغیر	عنوان متغیر	شاخص‌های متغیر	سطح سنجش	شماره گویه در پرسشنامه
آسیب‌های مدیریتی	وضعیت مدیریت برنامه‌های فرهنگی و تربیتی	شفافیت وظائف و مأموریت‌های فرهنگی و تربیتی	ترتیبی	سؤالهای ۴۶، ۴۷ و ۴۹
آسیب‌های ساختاری	ثبات سازمان و ساختار رده‌های فرهنگی و تربیتی	وضعیت سازمان و ساختار فرهنگی و تربیتی آجا	ترتیبی	سؤالهای ۴۸ و ۵۰

پایبندی به اصول و ارزش‌ها

«این برای انقلاب ما یک پدیده معجزه‌آسا و بی‌نظیر است که ما امروز همان شعارهایی را می‌دهیم و همان اصول و مبانی‌ای را برای خودمان برنامه عمل قرار داده‌ایم که در اول انقلاب همان‌ها اعلام شده بود؛ یعنی در برنامه‌ریزی‌های ما و درخواست ما، هیچ تخطی‌ای از این اصول صورت نگرفته است. این خیلی مهم است. روش‌ها تغییر می‌کنند، لکن مبانی و اصول باقی می‌مانند. این اصول اساسی باقی مانده، همه دشمنی و خصومتی هم که با انقلاب ما انجام می‌گیرد، برای بقای این اصول است.» (سخنرانی معظم له در تاریخ ۱۳۸۶/۶/۴ در جمع اعضای هیات دولت).

پایبندی به عدالت

((وقتی عدالت رو آمد و به عنوان یک مبنا و شاخص اصلی مورد توجه قرار گرفت، به طور قهری در برنامه‌ها هم خواهد آمد.))

(سخنرانی معظم له در تاریخ ۱۳۸۶/۶/۴ در جمع اعضای هیات دولت)

داشتن روحیه تحول‌گرایی، نوآوری و اصلاح

«منطق، منطقی زور است. در یک چنین دنیایی اگر انسان تسلیم شد و از خودش وادادگی نشان داده و بر سر مواضعش ایستادگی نکرد و از توان خودش در مقابله و مواجهه استفاده نکرد، قطعاً ضرر خواهد دید.» (سخنرانی معظم له در تاریخ ۱۳۸۶/۶/۴ در جمع اعضای هیات دولت)

مظلومیت زدایی

«از بخش فرهنگ رفع مظلومیت کنید. بخش فرهنگ انصافاً بخش مظلومی است. واقعاً مسئله فرهنگ را دست کم نگیرید. خیلی از مشکلات جامعه ما با فرهنگ سازی حل می‌شود. توجه بکنید که امروز، عمده قوای دشمنان ما در جبهه فرهنگی داردکار می‌کند. این جنگ‌های روانی، این فعالیت‌های فرهنگی، این بودجه‌های پنهان و آشکاری که برای منحرف کردن ذهن‌ها می‌گذارند، همه‌اش مربوط به مسئله فرهنگ است. فرهنگ را دست کم نگیرید؛ خیلی مهم است.»

بنابراین، وقت صرف کنید و در بودجه هم برایش پول و فصول قابل توجهی بگذارید تا جهت ارزشی به فرهنگ بدهید. از جمله کارهایی که مسئولان فرهنگی خیلی باید به آن بپردازند و واقعاً یک دقیقه را در آن فرو گذار نکنند، این است که به فرهنگ عمومی جامعه و ابزارها و وسایل فرهنگی جهت ارزشی بدهند. چون تلاش زیادی شده تا جریان‌های فرهنگی و عوامل فرهنگی در جهت غیرارزشی حرکت کنند و راه بیفتند. شما باید کمک کنید و همه تلاش‌تان را بکنید که به تحرکات فرهنگی کشور در جهت ارزشی جهت بدهید.» (سخنرانی معظم له در تاریخ ۱۳۸۶/۶/۴ در جمع اعضای هیات دولت)

اندیشه‌ها و راهبردهای مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در حوزه فرهنگ، بیانگر جامعیت و ژرفنای نگاه معظم له و اشراف و توانمندی منحصر به فرد این مرد حکیم در مدیریت و راهبری جامعه اسلامی و بلکه جامعه بشری، برای دستیابی به چشم اندازهای متعالی است.

رویکرد رهبر فرزانه انقلاب به مقوله فرهنگ و اولویت دادن به آن در بلندای سیاست‌های کلی نظام، ترجمان این حقیقت است که گفتمان فرهنگ برترین گفتمان تلقی می‌شود و تأکید مستمر ایشان به طراحی، تکمیل و اجرای طرح مهندسی فرهنگی و نیز تهیه پیوست فرهنگی برای طرح‌ها و پروژه‌های کلان کشور، عمق حساسیت و شناخت والای رهبری نسبت به ساحت سترگ فرهنگ را ترسیم می‌کند (فروغی جهرمی، ۱۳۸۹: ۵۲).

روش شناسی

تحقیق حاضر با استفاده از روش‌های پیمایش^۱، میزگرد خبرگی و اسنادی (کتابخانه‌ای)^۲ انجام گردیده و در آن از پرسشنامه محقق ساخته و با استفاده از طیف لیکرت^۳ جهت گروه اول اعضای نمونه آماری و فرم مصاحبه جهت گروه دوم اعضای نمونه آماری تحقیق بهره برداری شده است. جامعه آماری این تحقیق عبارت است از تمامی کارکنان پایور شاغل در ۱۷ یگان منتخب نیروهای زمینی، هوایی، دریایی، قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء (صلی الله علیه و آله و سلم) و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران (به عنوان گروه اول جامعه آماری) و همچنین متخصصان و خبرگان امور فرهنگی و تربیتی شاغل در قسمت‌های فرهنگی و تربیتی و آموزشی آجا، ساحفاجا و سازمان عقیدتی سیاسی ارتش جمهوری اسلامی ایران (به عنوان گروه دوم جامعه آماری).

1- Survey Method
2- Documentary Method
3 - Likert Scale

نمونه آماری این تحقیق عبارت است از تعداد ۳۰۰ نفر از کارکنان پایور شاغل در ۱۷ یگان منتخب نیروهای زمینی، هوایی، دریایی، قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء (صلی الله علیه و آله و سلم) و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران (به عنوان گروه اول نمونه آماری تحقیق) و همچنین تعداد ۳۰ نفر از متخصصان و خبرگان امور فرهنگی و تربیتی شاغل در قسمت‌های فرهنگی و تربیتی و آموزشی آجا، ساحفاجا و سازمان عقیدتی سیاسی ارتش جمهوری اسلامی ایران (به عنوان گروه دوم نمونه آماری تحقیق) که از کل جامعه آماری موجود با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران محاسبه گردیده و به شیوه تصادفی ساده انتخاب و گزینش شده‌اند.

یافته‌ها

در جدول زیر متغیرها، شاخص‌های تحقیق و سطح سنجش آنها بیان شده است. پس از طراحی شاخص‌ها و مؤلفه‌های تشکیل دهنده ارتش مکتبی (مطابق شکل زیر) مستخرجه از بیانات و تدابیر مقام معظم رهبری و فرماندهی کل قوا (مدظله العالی) و نیز قانون اساسی و قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران (مطابق شکل زیر)، هر یک از شاخص‌ها به وسیله سؤالاتی در قالب پرسشنامه محقق ساخته از نمونه آماری تحقیق مورد پرسش قرار گرفته و سپس با نرم افزارهای آماری موجود مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

شکل ۱: شاخص‌های ارتش مکتبی

بعد از انجام تحقیقات لازم و تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده از طریق پرسشنامه و مصاحبه با خبرگان و متخصصان فرهنگی و تربیتی آجا در رابطه با موضوع تحقیق به روش همبستگی با استفاده از آمار توصیفی و تحلیل استنباطی، نتایج زیر به دست آمد:

- ۱) از نظر ۶۰/۳ درصد افراد مورد مطالعه، میزان توانایی نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا در پرورش کارکنانی ولایتمدار در حد زیاد و خیلی زیاد قرار دارد. به عبارت دیگر ۳۹/۷ درصد پاسخگویان این میزان را متوسط به پایین برآورد نموده‌اند.
- ۲) از نظر ۵۳/۳ درصد افراد مورد مطالعه، میزان توانایی نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا در پرورش کارکنانی دارای بصیرت در حد زیاد و خیلی زیاد قرار دارد. به عبارت دیگر ۴۶/۷ درصد پاسخگویان این میزان را متوسط به پایین برآورد نموده‌اند.
- ۳) از نظر ۴۵/۳ درصد افراد مورد مطالعه، میزان توانایی نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا در مقاوم نمودن کارکنان در فضای جنگ نرم در حد زیاد و خیلی زیاد قرار دارد. به عبارت دیگر ۵۴/۷ درصد پاسخگویان این میزان را متوسط به پایین برآورد نموده‌اند.
- ۴) از نظر ۴۹/۴ درصد افراد مورد مطالعه، میزان توانایی نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا در ایجاد ارتشی منسجم و یکپارچه در حد زیاد و خیلی زیاد قرار دارد. به عبارت دیگر ۵۰/۶ درصد پاسخگویان این میزان را متوسط به پایین برآورد نموده‌اند.
- ۵) از نظر ۴۷/۴ درصد افراد مورد مطالعه، میزان توانایی نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا در پرورش کارکنانی شجاع و مقتدر در حد زیاد و خیلی زیاد قرار دارد. به عبارت دیگر ۵۲/۶ درصد پاسخگویان این میزان را متوسط به پایین برآورد نموده‌اند.
- ۶) از نظر ۴۸ درصد افراد مورد مطالعه، میزان توانایی نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا در پرورش کارکنانی فداکار و ایثارگر در حد زیاد و خیلی زیاد قرار دارد. به عبارت دیگر ۵۲ درصد پاسخگویان این میزان را متوسط به پایین برآورد نموده‌اند.
- ۷) از نظر ۶۱/۳ درصد افراد مورد مطالعه، میزان توانایی نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا در ایجاد ارتشی حافظ کشور و انقلاب در حد زیاد و خیلی زیاد قرار دارد. به عبارت دیگر ۳۹/۷ درصد پاسخگویان این میزان را متوسط به پایین برآورد نموده‌اند.
- ۸) از نظر ۴۵/۶ درصد افراد مورد مطالعه، میزان توانایی نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا در پرورش کارکنانی متخصص و کارآمد در حد زیاد و خیلی زیاد قرار دارد. به عبارت دیگر ۵۴/۴ درصد پاسخگویان این میزان را متوسط به پایین برآورد نموده‌اند.
- ۹) از نظر ۵۶ درصد افراد مورد مطالعه، میزان توانایی نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا در پرورش کارکنانی مؤمن و متعهد در حد زیاد و خیلی زیاد قرار دارد. به عبارت دیگر ۴۴ درصد پاسخگویان این میزان را متوسط به پایین برآورد نموده‌اند.
- ۱۰) از نظر ۴۵/۳ درصد افراد مورد مطالعه، میزان توانایی نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا در

پرورش کارکنانی دارای روحیه جهادی در حد زیاد و خیلی زیاد قرار دارد. به عبارت دیگر ۵۴/۷ درصد پاسخگویان این میزان را متوسط به پایین برآورد نموده‌اند.

(۱۱) از نظر ۵۴ درصد افراد مورد مطالعه، میزان توانایی نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا در پرورش کارکنانی منضبط در حد زیاد و خیلی زیاد قرار دارد. به عبارت دیگر ۴۶ درصد پاسخگویان این میزان را متوسط به پایین برآورد نموده‌اند.

(۱۲) از نظر ۵۷/۷ درصد افراد مورد مطالعه، میزان توانایی نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا در ایجاد ارتشی مردمی در حد زیاد و خیلی زیاد قرار دارد. به عبارت دیگر ۴۲/۳ درصد پاسخگویان این میزان را متوسط به پایین برآورد نموده‌اند.

مطالعات اسنادی و میدانی و آسیب‌شناسی نظام فرهنگی و تربیتی آجا و این که چرا نتوانسته‌ایم به شاخص‌ها و مؤلفه‌های ارتش مکتبی به طور کامل دست پیدا کنیم، نشان داد که نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا ممکن است در ابعاد هفت‌گانه دینی و مکتبی، روحی و روانی، اقتصادی، تربیتی و آموزشی، ساختاری و مدیریتی، فرهنگی و اجتماعی دچار آسیب باشد، بنابراین آسیب‌های هفت‌گانه بالا در قالب یک پرسشنامه (۳۸) سؤالی از طریق نمونه آماری تحقیق مورد سنجش قرار گرفت. نتایج نشان داد که:

نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا در ابعاد آسیب‌های اقتصادی با میانگین ۲/۲۷ درصد، آسیب‌های روحی و روانی با میانگین ۲/۰۶ درصد و آسیب‌های فرهنگی با میانگین ۱/۹۸ درصد دارای بیشترین میزان آسیب است.

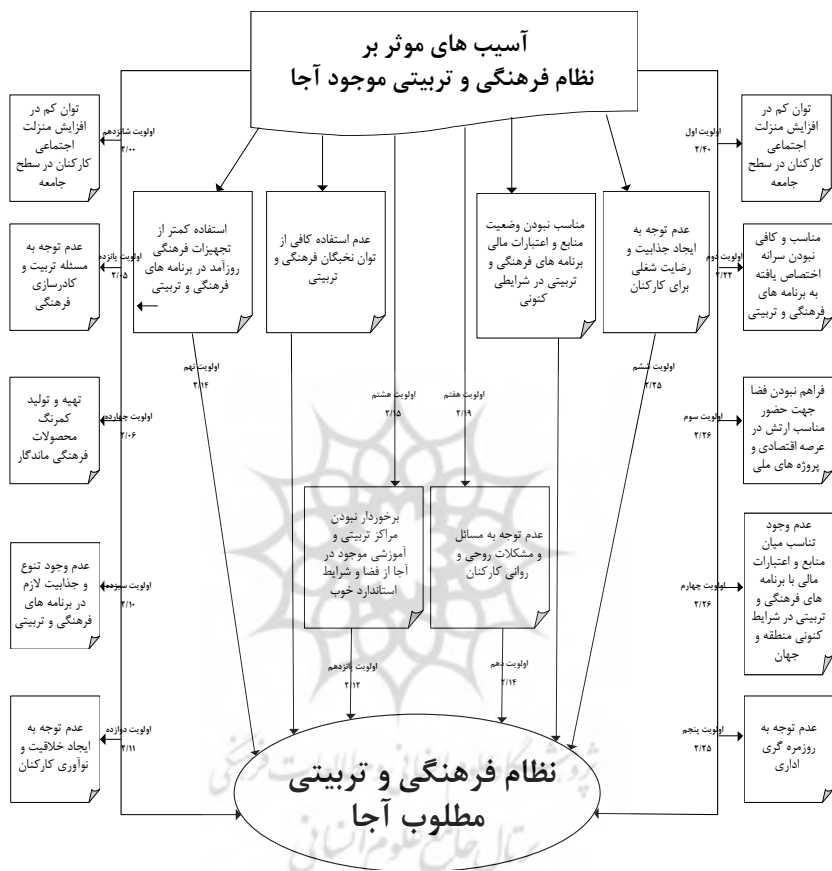
از مجموع سی و هشت شاخص تعیین شده جهت سنجش متغیرهای تحقیق، تعداد (۱۶) شاخص که دارای بیشترین میانگین تأثیرگذاری در نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا بوده (بین ۲ تا ۲/۴۰ درصد) به عنوان آسیب‌های نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا منظور گردیدند. جدول دو نشان دهنده آسیب‌های شانزده‌گانه استخراجی از نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا به ترتیب بیشترین میزان است.

جدول ۲ آزمون مقایسه میانگین آسیب‌های دارای بیشترین میزان تأثیر بر نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا

ردیف	نام آسیب	تعداد	میانگین تأثیرگذار	نوع آسیب
۱	بی توجهی به مشکلات معیشتی کارکنان	۳۰۰	۲/۴۰	اقتصادی
۲	اسب نبودن سرانه اختصاص یافته به برنامه‌های فرهنگی	۳۰۰	۲/۳۲	اقتصادی
۳	هم نبودن فضا جهت حضور ارتش در پروژه‌های اقتصادی	۳۰۰	۲/۲۶	اقتصادی
۴	نبود تناسب بین اعتبارات مالی و برنامه‌های فرهنگی	۳۰۰	۲/۲۶	اقتصادی
۵	بی توجهی به مشکلات ناشی از روزمره گی اداری	۳۰۰	۲/۲۵	روحی و روانی
۶	بی توجهی به ایجاد جذابیت و رضایت شغلی برای کارکنان	۳۰۰	۲/۲۵	روحی و روانی
۷	مناسب نبودن وضعیت منابع و اعتبارات مالی	۳۰۰	۲/۱۹	اقتصادی
۸	بی توجهی به مسائل و مشکلات روحی و روانی کارکنان	۳۰۰	۲/۱۵	روحی و روانی
۹	نبود فضا و شرایط استاندارد برای مراکز آموزش	۳۰۰	۲/۱۴	آموزشی
۱۰	نکردن استفاده از توان نخبگان فرهنگی در برنامه‌های فرهنگی	۳۰۰	۲/۱۴	اجتماعی
۱۱	نکردن استفاده از تجهیزات فرهنگی روزآمد در برنامه‌های فرهنگی	۳۰۰	۲/۱۳	فرهنگی
۱۲	بی توجهی به ایجاد خلاقیت و نوآوری در کارکنان	۳۰۰	۲/۱۱	روحی و روانی
۱۳	نبود وجود تنوع و جذابیت در برنامه‌های فرهنگی	۳۰۰	۲/۱۰	فرهنگی
۱۴	بی توجهی به تهیه و تولید محصولات فرهنگی ماندگار	۳۰۰	۲/۰۶	فرهنگی
۱۵	نبود توجه به مسئله تربیت و کادرسازی	۳۰۰	۲/۰۵	آموزشی
۱۶	کم توجهی به منزلت اجتماعی کارکنان در سطح جامعه	۳۰۰	۲/۰۰	اجتماعی
Valid N (listwise)				

برابر جدول بالا این شاخص‌ها متعلق به متغیرهای آسیب‌های اقتصادی (۵ شاخص)، آسیب‌های روحی و روانی (۴ شاخص)، آسیب‌های فرهنگی (۳ شاخص)، آسیب‌های تربیتی و آموزشی (۲ شاخص) و آسیب‌های اجتماعی (۲ شاخص) هست.

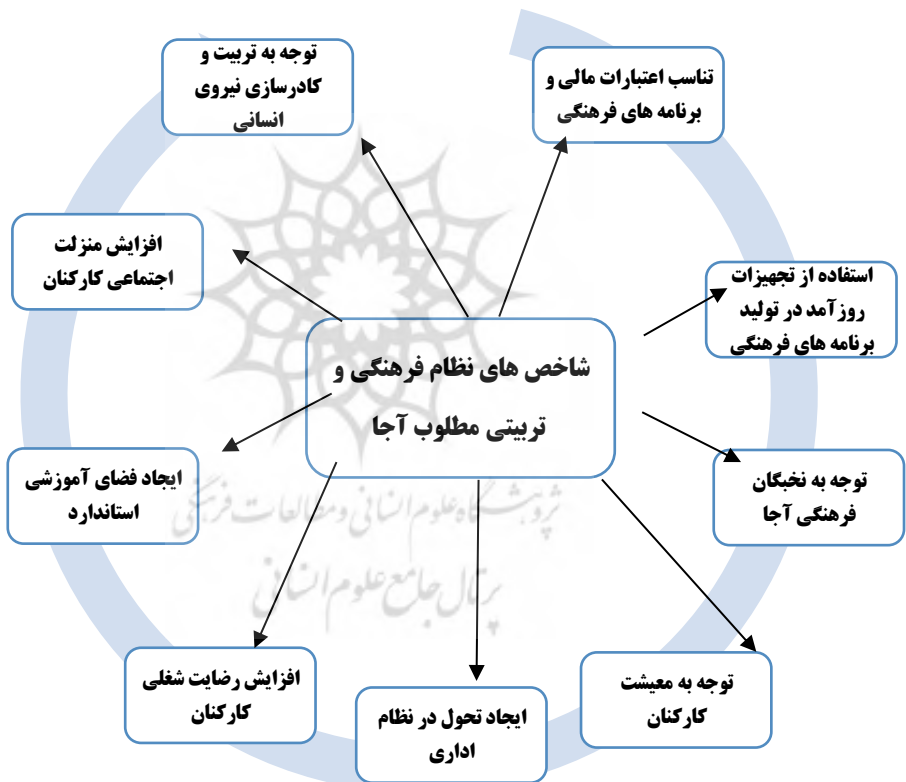
بنابراین الگوی ارائه شده بایستی در جهت رفع آسیب‌ها از نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا در ابعاد مذکور باشد. شکل یک نشان‌دهنده آسیب‌های مؤثر بر نظام فرهنگی و تربیتی موجود به همراه اولویت‌بندی آنها است.

شکل ۲. اولویت بندی آسیب‌های مؤثر بر نظام فرهنگی تربیتی موجود آجا

بحث و نتیجه گیری

از آن جاکه الگوی فرهنگی و تربیتی مطلوب ارتش جمهوری اسلامی ایران دست یابی کامل و صد درصدی به شاخص‌های ارتش مکتبی است ولی در این راه آسیب‌هایی مانع از تحقق کامل این امر است. لذا عوامل یا شاخص‌های پیشنهادی نظام فرهنگی و تربیتی مطلوب آجا را می‌توان به شکل زیر ترسیم نموده و با اجرای راهکارها و پیشنهادهای ارائه شده در این تحقیق توسط قسمت‌های مربوطه، می‌توان به تحقق الگوی مطلوب نظام فرهنگی و تربیتی (که همانا دستیابی کامل به شاخص‌ها و مؤلفه‌های ارتش مکتبی می‌باشد) امیدوار بود.

شکل ۳: شاخص‌های پیشنهادی نظام فرهنگی و تربیتی مطلوب آجا

با عنایت به نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها، پیشنهادهای زیر مرتبط با آسیب‌های نظام فرهنگی و تربیتی موجود آجا، به منظور افزایش میزان تحقق شاخص‌ها و مؤلفه‌ها ارائه می‌شود، به امید آن که با مساعدت‌های سامانه فرماندهی کل آجا، سامانه‌های فرماندهی نزاجا، پدافند هوایی، نه‌اجا و نداجا، سازمان عقیدتی سیاسی آجا، ادارات عقیدتی سیاسی تابعه در فراهم نمودن مقدمات اجرای این پیشنهادهای حاصل همفکری بیش از (۳۰) نفر از متخصصان و خبرگان فرهنگی و تربیتی آجا و نیز تعداد (۳۰۰) نفر از کارکنان یگان‌های مختلف آجا است. گامی در راستای رفع آسیب‌های نظام فرهنگی و تربیتی موجود و دستیابی به الگوی مطلوب فرهنگی و تربیتی آجا به شرح ذیل برداشته شود:

الف) معاونت فرهنگی و روابط عمومی س.ع.س آجا:

۱) استفاده هدفمند از ظرفیت‌های سامانه فرماندهی در امور فرهنگی (هم اکنون ع.س و سامانه فرماندهی در دو فضای جدا از هم مشغول انجام کار فرهنگی هستند که می‌توان این فضاها را در جهت افزایش سرانه برنامه‌های فرهنگی به هم نزدیک کرد).

۲) تدوین نظام جامع فرهنگی ارتش و پیش‌بینی راه‌های کسب منابع با به کارگیری کارکنان در اتاق‌های فکر (حوزه راهبردی و عملیاتی).

۳) اولویت‌بندی و اعتباردهی بیشتر به برنامه‌های فرهنگی و تربیتی بر اساس اهمیت آنها در شرایط کنونی منطقه و جهان.

۴) استفاده بهینه از توان و ظرفیت سایر سازمان‌ها مثل سازمان تبلیغات اسلامی، وزارت ورزش و جوانان، وزارت ارشاد، ستاد احیای امر به معروف و ... با برگزاری جلسات و کارگروه‌های مشترک.

۵) ایجاد دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت برای آموزش فیلم‌برداری، عکاسی، تئاتر، سرود، توشیح تا از امکانات موجود بهینه‌تر استفاده شود.

۶) فعال‌سازی قسمت‌های سنجش افکار در سطح آجا و استفاده بیشتر از نظرات کارکنان در این زمینه.

۷) تعامل جدی و کارآمد آجا با سازمان صدا و سیما در عرصه تولید محصولات ماندگار و باکیفیت از طریق ایجاد کمیته‌های مشترک کاری.

ب) معاونت تربیت و آموزش س.ع.س آجا:

۱) ارتباط و تعامل با مراکز تبلیغی و آموزشی پیشرفته در کشور و الگوبرداری از آنها در سطح آجا.

۲) استفاده از دوره‌های آموزشی مجازی و غیرحضوری.

- ۳) بازنگری در برخی قوانین مثل ضرورت اجرای دوره‌های آموزشی در یک مرکز خاص برای دوره‌هایی که امکان اجرای نامتمرکز آنها وجود دارد.
- ج) معاونت طرح و برنامه و بودجه س.س آجا:
- ۱) اجرای دقیق قانون خدمات کشوری و افزایش حقوق متناسب با سطح تورم در جامعه.
  - ۲) تعیین سرانه فرهنگی در بودجه‌های آجا.
  - ۳) توجه به جنگ نرم و اعتباردهی به برنامه‌های فرهنگی.
  - ۴) تعدیل یا کاهش برنامه‌های فرهنگی و تربیتی دارای اولویت کمتر.
  - ۵) تغییر و بازنگری در ردیف‌های واگذاری بودجه و اعتبارات.
  - ۶) پرهیز از سلیقه گرایی در پیشنهاد و تصویب برنامه‌های فرهنگی و تربیتی.
- د) دفتر تحقیق و پژوهش س.س آجا:
- ۱) انجام نیازسنجی و نظرسنجی از کارکنان به منظور اولویت‌بندی برنامه‌ها مطابق با سلیق کارکنان.
  - ۲) اجرای صحیح و درست نظام مدیریت دانش.
  - ۳) تشکیل اتاق‌های فکر دائمی با عضویت نخبگان هر قسمت در آنها.

منابع

- قرآن کریم، مترجم: مهدی الهی قمشه‌ای (۱۳۸۹)، انتشارات اسلامی، تهران، چاپ هشتم.
- نهج البلاغه، مترجم: محمد دشتی (۱۳۸۹)، اندیشه‌های، قم، چاپ یازدهم.
- امام خمینی (ره)، *صحیفه نور*، جلد پانزدهم، نسخه نرم افزاری.
- بیانات مقام معظم رهبری در جمع اعضای هیأت دولت به تاریخ ۱۳۸۶/۶/۴
- صحیفه سجادیه، مترجم: مهدی الهی قمشه‌ای (۱۳۸۹)، نشر ارمغان یوسف، قم، چاپ چهارم.
- ابراهیمی، محمدنبی (۱۳۸۱)؛ *در پرتو ولایت، سازمان عقیدتی سیاسی آجا (دفتر سیاسی)*، تهران، ابوالقاسمی، محمدجواد و فرم‌هینی، محسن (۱۳۸۳)؛ *آسیب‌شناسی توسعه فرهنگ دینی، عرش پژوه*، تهران.
- اداره آموزش و پژوهش ستاد آجا (۱۳۸۶)، *مدیریت مطالعات راهبردی و پژوهش‌های آموزشی؛ نظام آموزشی آجا، تهران*.
- آریان پور، عباس و منوچهر (۱۳۸۸)؛ *فرهنگ دوجلدی دانشگاهی انگلیسی- فارسی، فرهنگ معاصر*، تهران.
- آزاد ارمکی، تقی (۱۳۸۷)؛ *جامعه‌شناسی فرهنگ*، نشر علم، چاپ اول، تهران.
- بصیرنیا، غلامرضا (۱۳۸۵)؛ *سرمقاله دو هفته‌نامه مهندسی کشور*، شماره اول.

بنیانیان، حسن (۱۳۸۵)؛ مهندسی فرهنگی از نظر تا عمل در جامعه ایران، خلاصه مقالات نخستین همایش ملی مهندسی فرهنگی، تهران.

بوستانی، منصور (۱۳۸۸)؛ بررسی تهدیدهای فرهنگی آجا و ارائه راهکار مناسب در این زمینه، سازمان عقیدتی سیاسی آجا.

پهلوان، چنگیز (۱۳۸۲)؛ فرهنگ شناسی، نشر قطره، تهران، چاپ دوم.

چکیده‌دستاوردهای تحقیقاتی و پژوهشی (۱۳۹۰)، سازمان عقیدتی سیاسی آجا (دفتر تحقیق و پژوهش). حاجی ده آبادی، محمدعلی (۱۳۷۷)؛ درآمدی بر نظام تربیتی اسلام، دفتر تحقیقات و تدوین متون درسی مرکز جهانی علوم اسلامی، قم.

حسین نژاد، کریم (۱۳۹۰)؛ تأثیر فعالیت‌های ارگان‌های نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران بر فرهنگ خانواده‌های ساکن در محیط منازل سازمانی مستقر در تهران، دانشکده فرماندهی و ستاد آجا. خسروی، محمدرضا (۱۳۷۸)؛ امام خمینی (ره) و ارتش مکتبی، نشریه سیاسی- نظامی، سازمان عقیدتی سیاسی آجا، شماره ۷.

رابینز، استیفن بی (۱۳۷۷)؛ مدیریت رفتار سازمانی، ترجمه علی پارسائیان، محمد اعرابی، موسسه مطالعات پژوهشهای بازرگانی، تهران.

سرخانی، علیرضا (۱۳۸۶)؛ بررسی چگونگی فعالیت‌های عقیدتی سیاسی در ارتقاء فرهنگ اسلامی خانواده‌های ساکن در کوی‌های منازل سازمانی نزاآجا در آذربایجان شرقی، دانشکده فرماندهی و ستاد آجا.

سند راهبردی معاونت تبلیغات و روابط عمومی سازمان عقیدتی سیاسی آجا، ۱۳۹۰.

سند راهبردی معاونت تربیت و آموزش سازمان عقیدتی سیاسی آجا، ۱۳۹۰.

سورین، ورنر و تانکارد، جیمز (۱۳۸۶)؛ نظریه‌های ارتباطات، علیرضا دهقان، انتشارات دانشگاه تهران، تهران، قانون ارتش جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۶۶/۷/۷ مجلس شورای اسلامی.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مصوب آبان ۱۳۵۸.

گنجی، حمزه (۱۳۷۸)؛ مبانی روانشناسی عمومی، انتشارات روان، تهران، چاپ اول.

معاونت تربیت و آموزش س.ع.س آجا (۱۳۸۸)؛ نظام آموزشی آجا، تهران.

معاونت فرهنگی ستاد مشترک سپاه (۱۳۸۶)؛ فرهنگ و تهاجم فرهنگی در آیین رهنمودهای مقام معظم رهبری، معاونت فرهنگی ستاد مشترک سپاه، تهران.